

EVANGELIKUS ÓRÁLLÓ

EGYHÁZI ÉS TÁRSADALMI HETILAP
A HAZAI NÉGY EVANGELIKUS EGYHÁZKERÜLET KÖZLÖNYE.

Megjelenik hetenként egy iven; a Hivatalos Közlemények, mint az Ev. Órálló melléklete, minden hónapban.

A kéziratot a szerkesztőhöz, a hirdetés szövegét és díját a kiadóhivatalba kell küldeni.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

GEDULY HENRIK evang. lelkész,
Nyíregyháza.

KIADÓHIVATAL:

HORNYÁNSZKY VIKTOR
hirlapkiadóhivatala, Budapest, V., Akadémia-u. 4.

A lap ára egész évre 10 kor., félévre
5 kor., negyedévre 2.50 kor.

A Hivatalos Közleményeket az anyaegyházak és felsőbbrendű iskolák ingyen kapják.

Hirdetés ára oldalanként 32 kor.

TARTALOM: Végre egy erőteljes hang! — Belmissió. — Belélet. — Pályázati hirdetmények.

Végre egy erőteljes hang!

Szomorú dolog, de igaz, hogy manapság már nemcsak a fölött kell örömben megdobbanniok az egyházszerető evangélikus szíveknek, ha az egyházon kívül álló tényezők részéről az igazságos méltánylás valamely tényével van alkalmuk találkozniok, de örömben dobbannak meg akkor is, ha csendes megadás és gerinctelen alkalmazkodás helyett jogainkért, igazainkért egy-egy erőteljes szó hangzik el.

Régi sebe evangélikus anyaszentegyházunknak s általában a hazai protestantizmusnak, hogy dacára az 1791. 26. és 1848. XX. t.-c. 2-ik §-ának, az egyenlőség és viszonyosság elve a hazai különböző egyházak közt teljes gyakorlati alkalmazást nem talált, sőt az a protestantizmus egyes erkölcsi és anyagi kárára mindenféle doktrínák és mesterkéltségek törvénymagyarázatok segítségével kizárólag a hazai róm. és gör. katolicizmus fölényének, uralmának felszínén tartása érdekében gyöngöttetett.

A mikor az 1848. XX. t.-c. 2. és 3. §-ának végrehajtása érdekében a két protestáns egyházat közösen érdeklő ügyekben kiküldött bizottság 1903. évi november hó 19-én a kormányhoz felterjesztett „Vélemény“-ében a párbér, a kegyúri szolgáltatások, a hitoktatás, a temetkezés, a törvényellenes hittérítés, a tábortörvények alkalmazása, az evangélikus újoncok felesketése, tanári kinevezések, az evang. theologiai fakultásnak a budapesti egyetemen való felállítása, az apácák közintézetekben való alkalmazása, az ünnepek megtartása stb. körül fölmerült visszaéléseknek részben büntetőjogi szankcióval ellátott törvények, részben a végrehajtásra alkalmas kormányrendeletek útján való megszüntetését kérte, az akkori kormány leiratilag kilátásba helyezte az összes felpanaszolt ténybeli sérelmek szorgos megvizsgálását (positív tudomásunk szerint a vizsgálat min-

den irányban komolyan meg is indult. Szerk.) és a nyerendő tapasztalatok alapján az 1848. XX. t.-c. 2-ik §-ában biztosított egyenlőségnek és viszonyosságnak épségben maradására alkalmas törvényhozási és kormányhatósági intézkedések kezdeményezését.

Türelmesen várta ezeket a hazai protestantizmus. Esztendő telt esztendő után, kormány jött kormány után, de a közgyűléseken még csak egy interpelláció se hangzott el a felől, hogy hogy is állunk a dologban? Újabb sérelmek járultak a régiekhez, újabb sebek a még be sem heggedtekhez, de mi a legtökéletesebb közigazgatási objektivitással vettünk tudomást mindezekről és vezető köreink közül fel nem jajdult csak egy is!

Nem tudjuk, kitől származik, ki által kezdeményeztetett, az idők méhében hordott változások micsoda szele érhetett valakit, — hogy a magunkra erőltetett nyugalom csöndes kolosszusa lassan-lassan mégis megmozdul és míg túlnan a pápista táborban újabb riadó hangzik el az egész közélet, az egész társadalmi élet, az egész politikai élet klerikális szolgálatba vonására: addig végre erre mifelénk is kezd megtörni az ijesztő, néma csönd és végre erőteljes hangon kezdünk reagálni a sebzően bántó jelenségekre s maga a vegyes bizottság igaz protestáns öntudattal, igaz magyar jogérzékkel kezdi kikövetelni a protestantizmus igazait.

Mert az történt, hogy a midőn az 1903-iki „Vélemény“-re adott kormányleiratban megígért orvoslás tényeiről a protestantizmusnak tudomást szerezni nem adatott, megúnva a hosszas várakozást, a közös bizottság ez évi január hó 24-én kérvényt intézett a jelenlegi vallásügyi kormányhoz az 1903-iki „Vélemény“-ében felsorolt sérelmek sürgős orvoslása iránt. E kérvényre Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszter a bizottsághoz címezve a következő leiratban válaszolt:

„Magyar vallás- és közoktatásügyi miniszterium 6432. szám. Az 1848. évi XX. t.-c. végrehajtása tárgyában az ev. ref. egyetemes konvent és az ág. hitv. ev. egyház egyetemes gyűlése részéről, a két protestáns egyházat közösen érdeklő ügyekben kiküldött bizottság elnökeinek hozzám intézett kérvényére vonatkozólag, melyben az 1848. évi XX. t.-c. 2. §-ának végrehajtását kéri, a következőkről van szerencsém a bizottságot értesíteni: Az 1848. évi t.-c. 2. §-a kimondja, hogy „E hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetre nézve különbség nélkül tökéletes egyenlőség és viszonyosság állapíttatik meg“. A hivatkozott törvényszakaszban kimondott elvet az 1868. évi LIII. t.-c. nem csak fenntartotta, hanem a keresztény vallásfelekezeteket illetőleg megfelelőleg és kötelezőleg szabályozta, s az elv az 1865. évi XLIII. t.-c. 6. §-ában szintén kifejezést nyert. Mint-hogy a felekezetek közötti teljes béke és megnyugvás csak úgy érhető el, ha jogviszonyaik a tökéletes egyenlőség és viszonyosság alapján nyugosznak, s minthogy a felekezetek közötti béke állandósítása és a surlódások kikerülése nem csak a felekezetek, hanem az állam jól felfogott érdeke is, a kormánynak legkomolyabb törekvése és feladata a fenthivatkozott törvényekben lefektetett elvnek szigorú végrehajtása. A törvény eme rendelkezése önmagában véve is oly természetű befejezett parancs, hogy míg egyfelől annak általános rendeletekkel való további végrehajtása alig eszközölhető, másrészt feleslegesnek mutatkozik abból a szempontból is, mert az általános rendeletek ellen az egyes felekezetek épen úgy véhetnek, mint a törvény ellen. Miért is a törvény e szakaszának végrehajtása körül a dolog természeténél fogva a kormánynak az a feladata és teendője, hogy a törvényben lefektetett elvet minden egyes konkrét esetben a legszigorúbban alkalmazza és a felmerülő és tudomására jutott és hozott jogsérelmeket a törvény intencióinak megfelelőleg orvosolja. A felekezetek közötti jogegyenlőség és jogviszonyosság törvényileg megállapítván, annak szigorú betartása úgy a felekezetek, mint a kormánynak kötelessége, s az elv betartása már önmagában is a törvény végrehajtása. Van szerencsém egyébként tisztelettel megjegyezni, hogy a hivatali elődeimhez intézett memorandumban a Bizottság által felhozott konkrét sérelmi esetek már hivatali elődeim által vizsgálat tárgyává tettettek és a mennyiben még függőben volnának, az itt kifejezett elv szerint fognak elintéztetni.

Budapesten, 1907. évi január hó 24-én.

Apponyi s. k.“

Nos — ez a miniszteri válasz igazi remeke az „*ibis-redibis*“ — stilizálásnak. Ügyes, kétségtelenül ügyes, átkozottul ügyes. A használt szavak, kifejezések egytől-egyig törvényszerűek. Tartalma látszólag az 1848. XX. t.-c. 2-ik §-ának elvi kijelentései előtt való tökéletes meghódolás szellemének felel meg. A konkrét esetek megvizsgálását is megígéri. Csak épen azt nem igéri meg, a mit tulajdonképen kértek és jogos alapon köve-

teltek tőle, t. i. törvényhozási intézkedéssel, novelláris úton büntetőjogi szankcióval való ellátását a vallásfelekezeti túlkapasoknak és megoltalmazását ki-ki vallási hovatartozandóságából eredő anyagi és erkölcsi jogai biztonságának.

És most — erre a miniszteri leiratra hangzott el az az erőteljes szó, a melyről e cikk címében szinte megkönnyebbülten felsóhajtva mondjuk, hogy „*végre*“, s a melyet mi annyira fontosnak, tanulságosnak s a hazai protestantizmus jövőben való magatartása szempontjából irányadónak tartunk, hogy lapunk jelen számának hasábjait teljesen annak egész terjedelmében való közlésére fordítjuk.

Ugyanis, a hivatkozott legújabb Apponyi-féle leiratra a két protestáns egyházat közösen érdeklő ügyekben kiküldött bizottság márc. hó 11-én tartott üléséből a következő feliratot intézte a miniszterhez:

Nagyméltóságod leiratában minden kételyt kizárólag azt az álláspontját fejezi ki, hogy velünk az 1848. évi XX. t.-c. 2. §-ának végrehajtása tárgyában tovább tárgyalni nem akar, mert Nagyméltóságod szerint az egyenlőségi elv kimondása által a kérdés már meg is van oldva, és ezért ezen kérdésben nincs már mit tárgyalni. Nagyméltóságod ezen álláspontjával szemben kötelességünk azt kimutatni, hogy Nagyméltóságod álláspontja téves, és hogy a törvényben megállapított egyenlőségi elv megvalósítása részletes törvényhozási intézkedéseket tesz szükségessé. Tesszük pedig ezt a következőkben:

Nagyméltóságod leiratában erősen hangoztatja, hogy a „kormánynak legkomolyabb törekvése és feladata a 48: XX. t.-c. 2. §-ában lefektetett elvnek szigorú végrehajtása, de azt mondja, hogy az egyenlőségi elvnek általános rendeletekkel való végrehajtása alig eszközölhető, másrészt feleslegesnek tartja abból a szempontból is, mert az általános rendeletek ellen az egyes felekezetek ép úgy véhetnek, mint a törvény ellen! Megnyugvással vennők azt a kijelentést, hogy a kormány az 1848: XX. t.-c. 2. §-ában lefektetett egyenlőségi és viszonyossági elvet tiszteletben tartja és legkomolyabb törekvése azt végrehajtani, ha ezzel a kérdés meg lenne oldva; de általános kijelentésekkel a kérdés megoldva nincs, sőt azzal, hogy Nagyméltóságod a felvetett kérdések elől kitér, a kimondott elv végrehajtásának még a reményétől is meg vagyunk fosztva.

Nem arról van itt szó, hogy a törvényhozás vagy a kormány által elismertetni akarjuk a vallás egyenlőség elvét. Hiszen ezen a háromszáz éves küzdelem után hála Istennek túl vagyunk és nem képzelhető Magyarországon kormány, legyen az bármily reakcionárius, a mely ezt az elvet megtagadhatná. Nagyméltóságod tehát az egyenlőségi elvnek pusztán hangoztatásával sem újat nem mond, sem arra, a mit mi kívánunk és kérünk, nem felel. Mi ugyanis nem a vallás egyenlőség elismerését, hanem annak megvalósítását kívánjuk, és adatokat, ténye-

ket hoztunk fel arra nézve, hogy a vallás-egyenlőség megvalósítva nincs és kijelöltük azon eszközöket, a melyek segítségével az elv megvalósítása szerintünk keresztülvihető.

Ezen eszközökre és azok mikénti alkalmazására nézve kértünk és vártunk mi a kormánytól választ és intézkedést és sajnálattal látjuk, hogy a kormány ezekkel a kérésekkel foglalkozni egyáltalában nem akar.

Véleményünk, a melyben 1903-ban az 1848: XX. t.-c. 2. és 3. §-ának megvalósítását sürgettük, két főreszre oszlik. Az első rész a 2. §. végrehajtását tárgyalja, és ebben az életből merített példákkal bizonyítjuk, hogy az e hazában bevett vallás-felekezetek között a teljes egyenlőséget biztosító elv még mindig végrehajtva nincsen.

Igaz, hogy ezen fejtegetéseink keretében nem csak a vallás-egyenlőségi elv megsértését magában foglaló állapotok és intézkedések megváltoztatását sürgettük, hanem azt is, hogy az ezen elvnek megfelelőleg hozott, a vallásfelekezetek egymás közti viszonyait helyesen szabályozó törvények tökélyesítsenek oly célból, hogy ezen törvényeknek végrehajtása biztosítsák. Ezzel a látszólagos kitéréssel nem térünk el a XX. t.-c. 2. §-ában kimondott elv megvalósításának sürgetésétől, mert a vallásfelekezetek közötti egyenlőség csak úgy nyugszik szilárd alapon, ha a vallásfelekezeti viszonyokat szabályozó törvények végrehajthatósága biztosítva van, mert csak ekként akadályozhatók meg azok a túlkapások, a melyek a felekezetek közötti békét megzavarják, az egyenlőséget és viszonyosságot sértik. Kiterjeszkedtünk továbbá azon intézmények ismertetésére is, a melyek mint a vallásközi béke surlódási pontjai és a vallás-egyenlőségi elv érvényesítésének akadályai az igazságnak megfelelően szabályozandók.

Panaszkodtunk végre arról is, hogy egyesek sértik a vallásfelekezetek közötti egyenlőség elvét és hogy a hatóságok ezen sérelmeket a fennálló törvények dacára nem orvosolják.

Mindezen fejtegetéseinkre Nmgod mély sajnálatunkra csupán azzal felel, hogy a kormány a vallás-egyenlőségi elvet komolyan végrehajtani iparkodik és hogy a vallás-egyenlőségi elv megvan, a felhozott konkrét sérelmi esetek pedig már hivatali elődei által vizsgálat tárgyává tettettek, részben már el is intéztettek és a mennyiben még függőben volnának, az itt kifejtett elv szerint fognak elintéztetni.

Arra a kifejtéseinkre azonban, hogy a vallásügyi törvények ellen vétők túlkapásai ezen törvények tökéletlensége, a sanctio hiánya miatt nem orvosolhatók, hogy egy törvénnyel ellentétben álló joggyakorlat alaptörvényeinket félremagyarázza és valódi értelméből kiforgatja és hogy vannak jogintézményeink, a melyek az egyenlőségi elvvel meg nem férnek, Nagyméltóságod egyáltalában nem reflektál.

Feleslegesnek tartja azonban Nagyméltóságod ezen viszonyok rendezését azért is, mert az egyes felekezetek az általános rendeletek ellen ép úgy véteni fognak, mint

a törvény ellen. Ezen kijelentésre azt jegyezzük meg, hogy:

1. Mi nem újabb általános elvi kijelentéssel, hanem az illető konkrét viszonyokat az egyenlőség elvének megfelelő módon szabályozó törvényhozási, illetőleg kormányzati intézkedésekkel óhajtjuk ezen kérdéseket rendeztetni.

2. Épen azért kérünk a törvények meg nem tartására sanctiót, hogy a törvényt betartsák.

3. Az a kijelentés, hogy újabb jogszabályt azért nem kell hozni, mert azt úgy sem fogják megtartani, meglepő ugyan, de el nem fogadható, mert bizunk abban, hogy a törvényt a kötelességtudó emberek meg fogják tartani, a kötelességszegőket pedig a törvény fogja a köteles engedelmességre kényszeríteni.

Abban is félreértette Nagyméltóságod a mi véleményünk első részét, mintha az egyebet sem tartalmazna, mint vallásügyi sérelmek felsorolását, a melyeket a szokott módon azzal véli elintéztetni, hogy azoknak az egyenlőségi elv szemeltartásával való elintézését megígéri.

Mi nem annyira az egyes esetekben előfordult többnyire már helyre nem is hozható sérelmek orvoslását, nem az egyenlőségi elv elleni sértés megtorlását céloztuk a konkrét esetek felsorolásával. Ezt már azért sem kívánjuk, mert felszólalásunknak nem az a fő célja, hogy a visszaélések megtoroltassanak, hanem az, hogy a visszaélések a jövőben megakadályoztassanak azáltal, hogy egyrészt törvénnyel állapítottassanak meg azok a jogi következmények, a melyek a már létező törvények megtartását és végrehajtását biztosítják, más részt kiküszöböltessenek azok az állapotok és intézmények, melyek mint a vallásközi viszonyok surlódási pontjai a vallási békét folyton veszélyeztetik, a kedélyeket elkeserítik, a honpolgárokat egymással szemben ellentétes, sőt ellenséges helyzetbe sodorják.

Ez a mi óhajtásunk és jogos követelésünk. *Mi akarjuk a vallási békét*, és nem azok, akik ezen kérdések rendezésétől azért irtóznak, mert egyes vallásfelekezetek érzékenységét nem merik felkölteni.

Téves az a felfogás, mintha ezen kérdések rendezésének sürgetése valamely felekezet elleni támadás természetével bírna. A törvények, melyeket mi akarunk, nem valamely vallásfelekezet vagy annak közegei ellen irányulnak, hanem minden honpolgárt kötelezőleg rendeznék a még nem rendezett jogviszonyokat, és épen úgy képeznének biztosítékot a protestáns részről elkövetett túlkapások és visszaélések ellen, mint megfordítva. Eredménye pedig ezen törvényeknek épen az lenne, hogy a vallásfelekezetek között fenforgó surlódási pontok kiküszöböltetvén, a béke és az egyetértés a vallásfelekezetek között biztosíthatnók. Nem akarjuk ismételni azokat a panaszokat, a melyeket többször hivatkozott véleményünkben a jogtalan és törvényellenes hittérítésre, a protestáns hitoktatásnak némely róm. kath. vallási iskolákban való megakadályozására, a temetők használatára és az azokban való temetkezés megakadályozására vonatkoznak. Nagyméltóságod azon ünnepélyes ígéréte, hogy ezek a sérelmek a jövőben az egyenlő-

ség és viszonyosság elvének szemmel tartásával fognak orvosoltatni, megnyugtató bennünket és csak akkor fogjuk újból a kényszerrendszabályok megalkotását sürgetni, ha azon reményünkben, hogy a vallási türelmesség terjedése és a jogok kölcsönös tiszteletben tartása türethető állapotokat fog teremteni, csatlakoznánk.

Érdemleges választ és elintéztést kell azonban kérnünk a véleményünk V. fejezetében felhozott sérelmeket illetőleg.

Ezen fejezetben ugyanis sok mindenféle oly sérelemről panaszkodtunk, a melyeken maga a m. kir. kormány segíthetne, ha az egyenlőségi elv megvalósítását komolyan venné.

Örömmel vennők tudomásul a kielégítő választ, de a kapott válasz egyáltalában nem kielégítő. Azt mondja Nagyméltóságod, hogy a bizottság által felhozott sérelmi esetek már hivatali elődei által vizsgálat tárgyává tettettek, részben már el is intéztettek és a mennyiben még függőben volnának, az itt kifejezett elv szerint fognak elintéztetni.

Nagyméltóságod válasza sokkal inkább megnyugtató volt, ha egyenként megjelölte volna azokat az eseteket, a melyek már elintéztettek és ha tudatná velünk az elintézés mikéntjét is és megjelölné azokat az akadályokat is, a melyek az el nem intézett esetek elintézésének útjában állanak.

Miután Nagyméltóságod egyik kívánságunkra sem mondja, hogy az nem volna jogos és nem volna teljesíthető és miután ezen pontban csakis oly kívánalmak vannak felsorolva, a melyek teljesítése a kormánytól függ, újból kérnünk kell Nagyméltóságodat, hogy tettekkel váltsa be azon ígéretét, hogy a kormány a törvényben lefektetett egyenlőségi elvet a legszigorúbban alkalmazni fogja. Ezen szempontból újból figyelmébe ajánljuk Nagyméltóságodnak mindazt, a mit az evang. ujoncok felesketésére, a tanári kinevezésekre, az állami intézetekben alkalmazott hitoktatók díjazására, az ev. theologiai fakultásoknak a budapesti egyetemen való felállítására, az apácáknak a közhatósági kórházakban való alkalmazására nézve korábbi felterjesztéseinkben elmondottunk.

Nagy fontosságot tulajdonítunk azonban annak, és a megoldás elhalogatását tovább nem türethetőnek tekintjük, hogy a *párbér és hasonló szolgáltatások* kérdése végre az 1848:XX. t. c. 2. §-ában kifejezett elvnek megfelelőleg haladéktalanul megoldassék és hogy a kormány ezen kérdések mikénti elintéztése tárgyában nyíltan és őszintén mondja meg véleményét.

Miképp gondolja orvosolhatónak Nagyméltóságod az egyenlőségi elv pusztán hangoztatása által a *párbér* sérelmeket?

Igaz, hogy ez a kérdés a törvény szempontjából igen egyszerű és világos. Az 1791. évi XXVI. t. c. határozottan és minden kétséget kizárólag megszüntette azt a jogtalan és viszás állapotot, hogy evangélikus hívek a r. k. plébánosnak vagy kántornak párbért, stólat vagy egyházi viszonyon alapuló tartozást fizessenek. Mégis a törvény ezen világos rendelkezése dacára mai nap is elő-

fordul és minduntalan panaszok érkeznek hozzánk, hogy közigazgatási hatóságok és bíróságok marasztalják hiveinket az ilyféle szolgáltatásokban. Majd a canonica visitatio, mint szerződési jogcím, majd a telki teher theoriája lesz előrántva, a melyek segélyével ki lesz forgatva a törvény határozott intenciója és világos értelme. Már maga az a feltevés, hogy ezek a kérdések per tárgyává tehetők, megsértése a törvénynek és ezeknek a kérdéseknek bírói útra való utalása által is csak a felekezetek közötti perpatvar és egyenetlenkedés fokoztatik.

A róm. kath. egyháznak magának sem érdeke az, hogy ily kicsinyes, anyagi szempontból alig számbavehető zaklatásokkal a más vallásúak elkeseredését maga ellen irányítsa és ébren tartsa. Az autonómiával, a mely után a róm. kath. hívek törekednek, meg épen nem egyeztethető össze a más vallásúak megadóztatása, mert az az egyház, a mely nem akarja, hogy az ő dolgaiba avatkozzanak, tartsa fenn önmagát és ne kívánja a segélyezést más vallású hivektől.

Súlyos jogsérelmet képezi végül az evangélikusoknak a *róm. kath. kegyurasági terhekkel* való megterhelése.

A külföldi eredetű kegyurasági intézmény jogi alapja szerint egészen más volt, mint a mivé az az idők folyamán különösen Ausztriában és osztrák minta után (Concordatum) nálunk kifejlődött. Eredetileg ez egy kitüntetés, egy jutalmazás volt az egyház részéről azért, hogy egy-egy hitbuzgó híve templomot épített, azt jókarban tartotta és a plébános ellátásáról gondoskodott. A szolgáltatás teljesen önkéntes volt, kényszerre nem gondolt senki, a szolgáltatás volt a prius, aztán jött a jutalmazás, a kegyúri jog adományozása. Az egyház lassan egyet fordított a dolgon és így okoskodott: „őseid javadalmat alapítottak, már most te utód tartsd fenn, mert ha azt nem teszed, elveszem tőled az ezzel járó kegyúri jogot”. A kegyúri terhek teljesítésének elmulasztása tehát csakis a kegyúri jog elvesztését vonta maga után, a kényszerbehajtásra akkor az egyház még nem gondolt.

Arról azonban, hogy az egyház összes személyi és dologi kiadásait a kegyúr fedezze, a közönséges egyházjogban sehol sincs szó. A tridenti zsinat rendelete szerint a székes és társas egyházak összes kiadásait a főpapok jövedelmeiből, a lekipásztorkodással járó egyház javadalmánál első sorban az egyházvagyon feles jövedelméből kell fedezni. (*Konek* Egyházjogtan kézikönyve V. kiadás 226. l. Dr. Szeredy József Egyházjog II. kötet 1376. l.) Az egyházi építkezéshez a tridenti zsinat (Sess. XXI. Cap. 7. de ref.) szerint a kegyúr csak akkor volt köteles hozzájárulni, ha az egyház vagy javadalom után bizonyos jövedelemben részesül; így magyarázzák a tridenti zsinat idézett szabályát Schulte, Walter, Permaneder és dr. Szeredy egyházjogi írók is. Ezt a nézetet osztotta XIV. Benedek pápa is, állítván, hogy abból, mivel a kegyúr az egyház felépítésével már egy jótéteményt szerzett, nem következik, hogy még egy másik jótétemény szerzésére is szorítható. (*Konek* id. helyen

228. l.) Szeredy id. műve u. ott azt is kimondja: ha mindezekből a kívánt költség nem kerülne ki, akkor a *plébánia kath. hívei* szólitandók fel, miután kiválóan ezek érdeke forog fenn.

A magyar törvény, a melyre Konek és Szeredy annak megokolása végett hivatkoznak, hogy nálunk a kegyur tartozik az egyház építkezés költségeit fizetni az 1723:LXXI. ezt egy szóval sem mondja, sőt ellenkezőleg az 1. §-ban azt rendeli, hogy a hol a főpapak és egyházi javadalom birtokosai a javadalmakról nem gondoskodnának és azokat pusztulni hagynák, javadalmaik zár alá vétessenek és az épületek helyreállítása és javítása a zárlat jövedelmeiből eszközöltessék.

A 2. § pedig szóról szóra ezt rendeli: „Praeterea etiam eo reflectendum, ut Episcopi et Ecclesiarum Patroni de Parochorum intertentione et Subsistentia a populo (ubi neccesum esset) praestanda; prospiciant“.

Ezen törvény szerint tehát, a mely pedig újabb magyar törvényvel megváltoztatva nincs, nemcsak az építkezés, hanem még a plébánosok eltartása sem követelhető a kegyúrtól, ez a püspökkel együtt csak gondoskodni köteles, hogy ezen költségék, a hol szükséges, a néptől behajtassanak.

A magyar egyházi jogi írók ezen téves tanítása azonban úgy átment a köztudatba, hogy ma azt már minden bíróság kétségtelen jogszabály gyanánt elismeri, hogy a kegyurasági teher dologi teher, a mely a nemesi birtok vagy annak bármely birtokrészeeskéjét akként terheli, hogy a kegyur köteles nemcsak a plébános teljes ellátásáról gondoskodni, hanem az épületeket javítani és a rombadölteket újból felépíteni.

A dologi teher létezését pedig a canonica visitatióról felvett jegyzőkönyvvel látják megállapítva, a melyről a Curia 31. számú döntvényében kimondotta, hogy ez egymagában a dologi teher létezését nem állapítja meg.

Habár pedig a fentiek szerint a kegyuri tartozások terjedelme és dologi terhi minősége a magyar törvények szempontjából nagyon is kifogásolható, minket protestánsokat ez kevésbé érdekel, de igen is sérelmes reánk nézve az, hogy mi egy oly róm. kath. egyházi természetű jog címén, melyről mi szívesen lemondunk és a melyvel élni nem akarunk, köteleztetünk a róm. kath. egyház céljaira adózni. Hogy mi erre köteleztetünk, míg a kath. földesúr erre a prot. egyházzal szemben kötelezve nincs, ez talán mégis csak beleütközik az 1848:XX. t.-c. 2. §-ában kimondott egyenlőségi elvbe?

A hol valamely jogszabály, habár a törvény ellenére és a törvény meghamisításával keletkezett és a bírói ítéletekben nyilvánuló gyakorlatban oly mély gyökeret vert, mint nálunk a kegyurasági terhek viselési köteletségének tana, ott általános elvek hangoztatásával és azokra való utalással a bajon segíteni nem lehet, ott csak a törvényhozás állíthatja helyre a téves tanítások által megzavart igazságot.

Feltétlenül szükség van tehát törvényre, a mely ezt a százados igazságtalanságot, a mely az 1848:XX.

t.-cikkben kimondott elvvel homlokegyenest ellenkezik, a magyar jogéletből kiküszöbölni fogja.

Tudjuk, hogy a kérdés minden jogos igényt és érdeket kielégítő megoldása gondos előkészítést kíván s hosszabb előmunkálatokat igényel. Távol áll tőlünk, hogy annak elhamarkodott megoldását kívánjuk. De mentől nagyobbak a megnyugvást keltő rendezés nehézségei, annál szükségesebb, hogy azonnal és komoly akarral fogjunk hozzá a megoldás előkészítéséhez.

Hiszen hogy ennek a kérdésnek az igazságos rendezése a róm. hath. egyháznak is kiváló érdeke, bizonyítja azon anomália, a mely a róm. kath. egyház nagy sérelmére a főváros és a szabad kir. városok praesentálási jogát illetőleg fenforog.

Miután az igazság követelménye, hogy attól, a ki a terhet viseli, a jog gyakorlása sem tagadható meg, a róm. kath. egyház például a fővárosban kénytelen tűrni, hogy egy fővárosi róm. kath. plébánia megüresedése esetében a praesentálási jogot a törvényhatósági bizottság más vallású tagjai is gyakorolhassák.

Hogy ez igazságtalan és tarthatatlan állapot, aláírjuk. De ezt csak úgy lehet megszüntetni, ha azt a másik igazságtalanságot, hogy a más vallásúak a róm. kath. egyház szükségleteit fedezni kötelesek, szintén megszüntetjük.

Ezen sérelmes állapot tarthatatlansága még jobban kiviláglik, ha azt a fennálló és eddig végre nem hajtott állami törvény szempontjából nézzük.

Az 1868. évi LIII. t.-c. 23. §-a kötelezi a városokat, a melyek valamely vallásfelekezeti céljaira a házipénztárból segélyt nyújtanak, hogy abban igazságos arányban a többi felekezeteket is részesítsék.

A fővárosnak az utolsó népszámlálás szerint van, a katonaságot nem számítva, 703,448 lakosa, ebből 427,112 róm. kath. 276,336 pedig más vallású. Miután a főváros a róm. kath. vallás céljaira 1907-re 833,129 koronát vett fel a költségvetésbe, a lélekszám arányában a többi felekezeteké 538.000 korona járna. Ad azonban a főváros a többi felekezeteknek összesen 178,400 koronát, tehát 359,600 koronával kevesebbet, mint a törvény szerint kellene.

Távol áll tőlünk azt követelni, hogy a róm. kath. egyház indokolt szükségletei fedezéséről gondoskodás ne történjék. Nem ezt akarjuk mi, hanem csak azt, hogy a róm. kath. egyház szükségletei az egyenlőségi elv szemmeltartásával nyerjenek kielégítést.

A róm. kath. egyház hívei az egyházi szükségletekhez jóformán külön egyházi adóval nem járulnak hozzá. Nem azért, mert nem akarnak hozzájárulni, hanem azért, mert ez így lett berendezve. A városi lakosság az egyházi adótól legtöbb helyen teljesen mentes, az egyház összes szükségleteit a közadóból a városi pénztár fedezi. Faluhelyen megterhelik ugyan a szegény népet a párbérral, de a hiányt nem a kath. egyház gazdag alapjából, nem a püspök és káptalanok feles jövedelmeiből pótolják, hanem a más vallásúaktól hajtják be dologi teher címén. A hol ez a behajtás nehézségbe ütközik, a községi

előjáróság által szavaztatják meg a kath. egyház és iskola szükségleteit és az úgynevezett „községileg avertált párbér“ jogcímén adóztatják meg a protestáns lakosságot.

Az eddigiekkel bebizonyítottuk, hogy az 1848: évi XX. t.-c. 2. §-ban kimondott elv még nincs teljesen végrehajtva és hogy ezen elvnek előismerése még nem egyszerűs mind az elvnek végrehajtása.

A nehézségek, a melyekbe ezen sérelmek orvoslása ütközik, csak a helyzet félreértésén alapulnak. Mihelyt megjön a belátás, hogy a vallásfelekezetek közötti jó egyetértés minden magyarnak közös érdeke, csak egy kis jóakarattal kell hozzá, hogy ezek a viszonyok az igazságnak megfelelően rendeztessenek. Elvi kijelentésekkel azonban a dolgon segíteni nem lehet, és azért a dolognak oly elintézésébe, mint ezt Nagyméltóságod leirata tartalmazza, bele nem nyughatunk. Nagyméltóságod válasza nagy elégtelenséget fog kelteni az egész országban és ha Nagyméltóságod az egyenlőség elvének tényleges megvalósításától továbbra is elzárkóznék, az sajnos dokumentálná a közvélemény előtt, hogy az ország ezen elv megvalósítását a kormánytól nem várhatja.

Ezt a feltevést elutasítjuk magunktól és erősen bizunk abban, hogy Nagyméltóságod belátva azt, hogy a jognak tisztelete a magyar állam fennállásának legerősebb alapja, és hogy egy erős és hatalmas Magyarországot nem szabad gyöngíteni az által, hogy a vallásfelekezetek közötti béke az ezt veszélyeztető surlódások által megzavartassék, erős kézzel maga meg fogja tenni a kezdeményezést az 1848. évi XX. t.-c. 2. §-ában kimondott elvnek végrehajtására.

Ehhez a felterjesztéshez igazán nem kell kommentár. De sőt inkább ez kommentálja meglepő hiven, bátran, önérzetesen azt a tendenciát, a mely velünk szemben az Apponyi-féle leiratban megnyilvánul . . . A ki e sérelmeink orvoslásában kerüli a határozott, célhozvezető intézkedéseket, az csak ellenségünknek tehet vele szolgálatot. Mi még mindig szeretnők feltenni a vallásügyi kormányról, hogy nem célja az, hogy ellenségünknek tegyen szolgálatot. Az újabb felterjesztés sorsán válik el, mennyiben volt alapos ez a feltevésünk. Annyi bizonyos, hogy az abban elhangzott követeléseik érvényesítéséből immár egy jöttányit sem engedhet a hazai protestantizmus, a mely ma — úgy hiszünk — mint egy ember áll talpra és örvend a képviselőjében végre elhangzott erőteljes szónak.

BELMISSIÓ.

Templomegyesületi közgyűlés. A nyiregyházi templomegyesület Paulik János ezidőszerű elnök és özv. Báthly Barnáné alelnök vezetője alatt márc. hó 25-én, mint templomalapkövetési évfordulón a magyar istentisztelet keretében tartotta meg az évi rendes közgyűlést, a melyen a gyülekezet éneke és az elnöklő lelkész

által mondott ima után az elnök felolvasta évi jelentését, a melyből megtudjuk, hogy a templom belső renoválására megajánlott mintegy 28,000 K összegből tényleg befolyt 18,000 K, a már régebben az oltár alapja javára gyűjteni kezdett adományok összege felülhaladta a 3000 K-át, továbbá, hogy a renoválás stilszerű keresztülvitele mintegy 50,000 K-ába fog kerülni s hogy még mindig van több, mint 2000 olyan felnőtt tagja az egyháznak, a kik adományaikkal nem járultak hozzá a szent cél előmozdításához, úgy, hogy szükségessé válik ezek evangéliumi érdeklődésének felkeltésére intézkedéseket tenni. A közgyűlés fájdalmasan hallotta eddigi elnöknőjének, Májerszky Bélánának a családjában sűrűn előforduló betegedési esetek miatt elnöki állásáról történt lemondását és a megüresedett helyre özv. Kovách Gerónét választotta. Egyébként az elnöki jelentést, melyhez — annak értékes és tanulságos voltát kiemelve s egyúttal a gyülekezet tagjaihoz buzdító szöveget intézve, Geduly Henrik ezidőszerű igazgatólelkész és Májerszky Béla felügyelő szólottak hozzá — a közgyűlés egész terjedelmében tudomásul vette, elrendelte annak az eddigi adakozók és adományaik jegyzékével egyesítve leendő kinyomatását és a tagok között való szétesztését, s megbizta az elnökséget a választmány által a gyűjtésnek szélesebb körben leendő foganatosítása érdekében tett javaslatokra való figyelemmel az intézkedéssel. Az elnöklő lelkész által mondott ima és áldással véget ért a közgyűlés, a melyet követett a választmány nőtagjai által az egyesület céljaira gyűjtött offertorium mintegy 70 K eredménnyel. Az életerős törzsnek, a nagy nyiregyházi gyülekezetnek ez a szép hajtása, a templomegyesület hivatva van a nagy egyház belmissiói törekvéseinek teljes kifejlesztésére. A szép templom falai közt áhitatra gerjedő szívek hitteljes élete legyen és lesz a további tevékenységre sarkalló nemes cél.

BELÉLET.

Kitüntetés. Kéler Zoltánt, a komáromi egyház, továbbá a Luther-Társaság ügyészét, hazai evangélikus egyházunk ez áldozatkész, lelkes tagját, ki evangéliumi egyháza javáról való gondolkozásmódjának nemes tanujelét adta akkor, a midőn a Luther-Társaságnál az evangéliumi lelkipásztori gondozásról szóló mű jutalmazására 2000 K-ás pályadíjat tűzött ki, ő Felsőre régi magyar nemességének fentartásával a „lándori“ előnév használatának jogával tüntette ki. A kitüntetéshez őszinte szerencsekívánatainkat csatoljuk mi is, kik a lelkes egyházférfiú egyháztársadalmi téren való áldozatkészességét ismételtelen is szívesen ismerjük el.

Tiltakozás Apponyi javaslata ellen. A trencsényi evang. esperesség folyó év március 20-án Trencsényben tartott rendkívüli gyűlésén óvást tett a felekezeti iskolákra vonatkozó törvényjavaslat ellen, mivel az evang. egyház autonómiáját mélyen sérti, és az óvást nemcsak a kerületi elnökségnek, de egyidejűleg a képviselőháznak is felterjeszti, hogy a sértő szakaszt kitoröljék. Azon esetben pedig, ha a javaslat változatlanul elfogadtatnék, akkor az esperességi elnökség egy olyan értelmű felfolyamodást terjeszt fel ő felségéhez, hogy ezen törvényt ne szentesítse! Hasonló határozatot hozott a nyitrai megyei esperességi gyűlés.

Évkönyvek. A pápai egyház Gyurátz Ferenc püspök-lelkész szerkesztésében adta ki a múlt évről szóló évkönyvét, a mely alighanem a legrégebbek egyike a

magyar evang. egyházban, most immár harmincegyedik évfolyamát éri. Hithűsége, áldozatkészsége s az iskolaügy lelkes felkarolására buzdító bevezető szavak után közli a tisztviselők névsorát, majd a népességi mozgalmat, a melynek adatai szerint született összesen 84, meghalt 50 egyháztag, házasságra lépett 13 tiszta, 10 vegyes pár. Konfirmáltatott 52 gyermek, az Úr vacsorájával élt 1444 egyháztag. A lelki gondozásról szóló fejezetben az istentiszteletek rendjéről, a téli hónapokban rendszerint minden csütörtökön tartatni szokott vallásos estélyekről és a nagyszámú filiák lelki ellátásáról, az iskolaügy című fejezetben pedig az anya- és leányegyházak tanköteleseinek gondos beiskoláztatásáról, a tanügynek örvendetes fejlődéséről olvasunk mindenre kiterjedő, megnyugtató részletezést. Pontos adatokban számol be az iskolai pénztárról és a folyton gyarapodó múzeumról. A gyülekezeti pénztár a maga örvendetes zárszámadási eredményével, a messze jövő alkotásainak fundamentumát megvető számos alapjaival, a gyülekezeti nőegylet, leányegylet, férfiénekkar, gyámintézet jelentése, a gyülekezeti aranykönyv, az egyéb adományokról és a filiák pénztári forgalmáról szóló adatok, nemkülönben a múlt év nevezetesebb eseményeiről szóló fejezet mind egy-egy tükördarabja annak a gondos, céltudatos vezetésnek, a melynek a pápai egyház kiváló lelkésze előjárása mellett örvendhet. Az értesítő közli még a püspök által a Boeskey-ünnepélyre szerzett egyházi ének szövegét és ugyancsak az ő tollából „Bibliás Máté” című elbeszélést. Az Úr adjon további áldásos előmenetelt egyháznak, vezérnek! — Az *eperjesi I. egyház* évkönyve ifj. Draskóczy Lajos eddigi lelkész, most már theologiai tanár szerkesztésében jelent meg. Az I. fejezet az egyház múlt évi története címen közli a gyülekezet életét érintő eseményeket s ezek közt főképp Kubinyi Albert 50 éves egyházfelügyelői jubileumát és a lelkésznek theologiai tanárrá történt megválasztása következtében a két egyház egyesítése érdekében tett intézkedéseket, majd ezen cél meghiúsulása után a lelkészi állásnak pályázat útján történendő betöltése érdekében hozott határozatokat és az október 7-iki közgyűlésen lefolyt búcsúzását a volt lelkésznek. Emlékezetes törekvése volt az egyháznak az is, hogy Thököly hamvait a maga templomában helyezze el, de — mint tudjuk — a kormány másként, Késmárk javára döntött. A II. fejezet az egyház és a gyámintézeti nőegylet tisztikarát, a III. fejezet az istentiszteletek rendjét, a IV. fejezet pedig „Emléklapok” címen a Kubinyi Albert felügyelői működése 50 éves évfordulóján rendezett ünnepek lefolyását ismerteti. (E fejezetet ugyancsak „Emléklapok” címen külön füzetben is, a jubiláns érdemes egyházfelügyelő arcképével is ellátva, kiadta az egyház). Továbbá közli az értesítő Csengey Gusztáv alkalmi költeményét a Boeskey-émlékünnepre és a lelkész ez alkalommal tartott beszédét, ugyancsak a lelkész beszédét a november 18-án tartott istentiszteleten, majd az „Emlékkönyv” c. fejezet a szép számú alapítványokról, a VI. fejezet a helyi gyámintézetről és kegyes adományokról, az ezután következő fejezetek a gyülekezeti gyámintézeti nőegylet, az elemi nép- és polgári leányiskolák áldásos működéséről, a IX. fejezet a statisztikai adatokról szól, mely szerint született 22, konfirmáltatott 27 gyermek, esküdött 2 tiszta és 9 vegyes pár, meghalt 23 egyén (egygyel több, mint a mennyi született). Úrvacsorával éltek 690-en. A pénztári forgalomról szóló statisztikai adatok közlése után az istentiszteleti és lelkészi hivatali, vallásnevelési stb. rendről tájékoztat még az értesítő, a melynek végén a volt lelkész még egy bensőségteljes zárszót intéz gyülekezetéhez. Új vezére vezetése alatt a régi szép

ösvényen való kitartó, lelkes, egyházhű haladással fejlődjék és virágozzék a szép múltú gyülekezet.

Gyászrovat. Mély részvétellel értesülünk arról, hogy a bányakerület aszói leánynevelő-intézetének derék igazgatója, *Genersich Karola* k. a hosszas szenvedés után március hó 28-án meghalt. Temetése 30-án d. u. 3 órakor Kolozsvárott volt, melynél a fentartó hatóságot Falvai Antal képviselte. A sújtott sziveknek enyhét, a fájó veszteséget érző intézetnek további lelkes vezetést kívánunk az Úrtól. Az eltávozott lelkes, buzgó munkásnő emlékét lengje körül a hála és az örök béke!

Magyar evangélikus egyházjog. Írta dr. *Mikler Károly*, az eperjesi evang. egyházkerületi kollégium jogakadémiájának dékánja, az egyházjog és jogtörténet tanára, tiszai egyházkerületi vil. jegyző. Budapest, Grill Károly könyvkiadóvállalata. 1907. Ára 15 korona. *Megrendelhető a szerzőnél.* Zsinati törvényeink hatályba lépte, valamint az egyházpolitikai s egyéb, egyházunkat érintő országos törvények, az egyházi szabályrendeletek megalkotása óta ilyen mű nem jelent meg s tekintve, hogy a lelkészeket, egyházfelügyelőket, egyéb egyházi tisztviselőket s a hittanhallgatókat a legrészletesebb egyházi közigazgatási és egyházunkra vonatkozó államjogi kérdésekben tájékoztatja, beszerzését jó lélekkel ajánljuk. Az egész mű egy kötetben 771 lapra terjed. Megrendelhető az összeg előzetes beküldése mellett vagy utánvételre.

14—33

Pályázat ösztöndíjra.

A *győri* ág. h. ev. egyházközség pályázatot hirdet a kezelése alatt levő Stelczer Dániel-féle ösztöndíj-alapítvány jóvedelmére, melyből két, egyenkint 200 koronás ösztöndíj magasabb tanintézetek — és hat, egyenkint 80 koronás ösztöndíj, középiskolák tanulói között osztatik ki. Ezen ösztöndíjakban csak győri illetőségű vagy születésű tanulók részesülhetnek, a kik tanulmányaikban jó magaviseletet és kellő előmenetelt tanúsítottak s anyagi helyzetüknél fogva is arra igényt tarthatnak. Előnyben részesülnek mégis az itt jelzett feltételek mellett, a kik az alapító Stelczer- és Ráth-családokkal való rokonságukat igazolni tudják s a kik prot. tanintézetekben tanulnak. A győri ág. h. ev. iskolaszékhez címzett folyamodások az itt jelzett feltételeket tanúsító igazolványokkal együtt folyó évi április hó 30-áig nt. *Isó Vince* lelkész úrhoz, mint az egyházközség egyházi elnökéhez küldendők.

Győr, 1907 március hó 25-én.

Benedek Vince s. k.,
egyházközs. jegyző.

2—2

Pályázati hirdetmény.

A tiszai ág. h. ev. egyházkerület eperjesi kollegiumának jogakadémiáján a **bevezetés a jog- és államtudományokba, magyar közjog, tételes európai nemzetközi jog és politika tanszéke** megüresedvén, a tanszékre ezenen pályázatot hirdetek.

A tanszék javadalmazása a kollegiumi jogakadémia pénztárából, havi előzetes részletekben kifizetendő 3200 kor. évi törzsfizetés, 800 kor. évi lakpénz, öt ízben esedékes 200 koronás ötödéves korpótlék, valamint a szervezeti szabályokban e tanszék után esedékes vizsgadíjak, mely utóbbi az 1905—6. tanévben mintegy 1000 koronát tett ki.

A megválasztandó tanár nyugdíjjogosultságát és fizetési kötelezettségét az 1894: XXVII. t.-c. szabályozza.

Rendes tanárul csak oly protestáns vallású pályázó választható meg, a ki a tanszék valamelyik főtárgyából egyetemi magántanári képesítéssel bír; rendkívüli tanárul — ugyanazon javadalmazással — oly protestáns vallású pályázó választható meg, a ki államtudori vagy jogtudori oklevéllel bír. Ez utóbbi azonban három év alatt az egyetemi magántanári képesítést megszerezni köteles.

Azoknak a pályázóknak kérvényei, a kik méltánylást érdemlő jogi szakirodalmi működést nem igazolnak, figyelembe vétetni nem fognak.

A megüresedett tanszéket az eperjesi kollegium igazgató-választmánya tölti be. A megválasztandó tanár tanszékét 1907 szeptember 1-én lesz köteles elfoglalni, s ez időtől kezdve a tanszéket megillető javadalmak élvezetébe lép; kötelezve lesz továbbá félvétenként heti 12 óra adására olyképen, hogy a fent kitüntetett főkollegiumokon felül fennmaradó órákra speciálkollegiumokat hirdet.

Pályázni kívánók eddigi tanulmányaikat, minősítéseiket, esetleges hivatali alkalmaztatásukat, irodalmi működésüket, katonai szolgálati kötelezettségüket, vagy az alóli mentességüket és rövid életrajzukat feltüntetendő pályázati kérvényüket — és pedig ha közszolgálatban állanak, közvetlen felettes hatóságuk útján — *f. évi május hó 10-ig* bezárólag a tiszai ág. h. ev. egyházkerület eperjesi kollegiuma igazgató-választmányához címezve, a *jogakadémia dékáni hivatalához* nyújtják be.

Eperjes, 1907 március hó 20-án.

Dr. Schmidt Gyula,
koll. felügyelő.

2-2

ORGONA-GYÁR villamos gépekkel berendezve.

BUDAPEST, VII., Garai-utca 48. RIEGER OTTÓ

cs. és kir. udv. szállítók

a Szent-Sír lovagja és a Ferenc József-rend tulajdonosa.

Legolcsóbb árban és kedvező fizetési feltételek mellett kiváló tiszta légnymás, csőrendszer szerint (pneumatikai) tartós és nemes hangú orgonákat szállít. — Mindennemű orgonajavításokat és orgonahangolásokat a legmérsékeltébb árban és lelkiismeretes pontossággal teljesíti és jókarbantartást mérsékelt árban elvállal.

Tervezetek és rajzok

A párisi és bécsi világkiállításán stb. helyről kitüntetve.

30 évi fennállása óta 980 új orgonákat szállított.

Bérmentve díjtalanul.

= Angster József és Fia =

Magyarország legnagyobb orgonáinak és a budapesti bazilika nagy orgonáinak építői

Orgona- és harmonium-gyár Pécs.

Két arany, egy ezüst és egy nagy milleniumi éremmel kitüntetve.

Ajánljuk kitűnő hangú és erős szerkezetű légnymatu (pneumatikai) orgonáinkat, melyek a rendkívül könnyű játékmódú regisztrálás mellett még azon nagy előnnyel is bírnak, hogy a templom nedvessége és az időjárás viszonyosságai semmi befolyást nem gyakorolnak rájuk.

Raktáron kitűnő hangú harmoniumok minden nagyságban. Mindennemű javításokat, hangolásokat és átépítéseket olcsón elvállalunk.

Árjegyzéket kívánatra ingyen küldünk.

21-26

Megjelent és kapható

Luther Márton műveinek

Szerkeszti:

Dr. Masznyik Endre.

III. kötet.

Kiadja:

a Luther-Társaság.

E kötet az egyházszervező iratokat foglalja magában. A fordítók közül dr. Masznyik Endrét, Bancsó Antalt, Mayer Endrét, Paulik Jánost, Márton Jenőt, Hamvas Józsefet említjük. A 30 ives kötet ára az egész mű megrendelőinek fűzve 6 korona, angol vászonkötésben (barna, sötétzöld vagy világoskék színben) 8 kor. 50 fillér. Az I. és II. kötet is kapható egyenként ugyanazon áron. Megrendelhető az Ev. Theol. Otthon felügyelőjénél Pozsonyban, Konvent-u. 13. A ki a mű árát előre megküldi, a könyvet bérmentve kapja. Ellenkező esetben utánvétellel, mely esetben a vitelbér a megrendelőt terheli.